

СЕКЦІЯ ІІІ. РЕЛІГІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ВЧЕННЯ СХОДУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-530-6-14>

Барковський М. О.

ORCID: 0000-0001-6070-2985

аспірант відділу історії зарубіжної філософії

Інститут філософії імені Г. С. Сковороди

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ГНОСЕОЛОГІЧНІ СТАДІЇ ПРОБУДЖЕННЯ В БУДДИЗМІ ТХЕРАВАДИ: АНАЛІЗ ПОНЯТЬ *SAKKHU*, *ÑĀṆA*, *PAÑÑĀ*, *VIJĀ* ТА *ĀLOKA*

Ключові слова: тхеравада, палійський канон, буддійська епістемологія, *sakkhu*, *ñāṇa*, *paññā*, *vijjā*, *āloka*.

Рання буддійська формула “...*sakkhum udarādi ñāṇam udarādi paññā udarādi vijjā udarādi āloka udarādi*...” [3, с. 422] виражає п’ятиступеневу послідовність, що означає “виникнення бачення, знання, мудрості, прозріння, [внутрішнього] світла” в момент пробудження. Хоча ця фраза найвідоміше зустрічається в *Сам’ютта-нікаї* 56.11 (Дгаммачаккапаваттана-сутта), вона також трапляється в інших ключових текстах, а саме: SN 12.10 [4] та DN 14 [5], де описано або усвідомлення Буддою залежного походження, або пробудження минулих Будд. Повторення цієї формули в численних контекстах просвітлення може свідчити про те, що вона втілює стандартизовану схему когнітивної та духовної трансформації. Однак, попри доктринальне значення, точні відмінності та взаємозв’язки між цими п’ятьма епістемологічними термінами залишаються недостатньо сформульованими як у традиційній коментаторській екзегезі, так і в сучасному науковому аналізі.

З’ясування функціональних відмінностей між баченням (*sakkhu*), знанням (*ñāṇa*), мудрістю (*paññā*), прозрінням (*vijjā*), [внутрішнім] світлом (*āloka*) [6] є важливим для інтерпретації феноменології проникливості та її доктринальних наслідків. Оскільки ці терміни зустрічаються в ключових сотеріологічних уривках, їхній аналіз сприяє ширшому розумінню епістемології тхеравади.

Бачення (*sakkhu*) означає “око” або “зір”. У сотеріологічному контексті *sakkhu* належить до початкового виникнення духовного бачення (*nalī: dhamma-sakkhu*), через яке вперше розпізнаються чотири шляхетні істини, як це видно з SN 56.11 і SN 12.10. Далі йде *ñāṇa*, що означає “знання” і стосується як концептуального розуміння, так і медитативного пізнання. У традиції тхеравади воно відповідає шістнадцяти стадіям прозріння, описаним у Вісуддгімаггі [2], від аналізу розуму і тіла до усвідомлення шляху та його плодів.

Мудрість (*paññā*), або “розрізнення”, під чим слід розуміти прозріння, що звільняє, проникає крізь мінливість, страждання і не-Я. Як частина потрійного навчання і п’яти духовних здібностей, вона знищує невігластво і веде до ніббани. Буддгаггоса порівнює його з мініяйлом, який, на відміну від дитини чи селянина, глибоко розрізняє справжню природу та цінність монет [2, р. 431–432]. Отже, мудрість – це не просто усвідомлення, а проникливе розпізнання.

Ця мудрість визріває у прозріння (*vijjā*), яке виникає, коли чотири шляхетні істини повністю зрозумілі [1]. Прозріння – це визвольне осягнення, протилежність невігластву (*avijjā*) і вирішальний прорив, що кладе край стражданням. Нарешті, світло (*āloko*) символізує пізнавальну та екзистенційну ясність, що настає після того, як ілюзія згасає і настає стан свідомості, що пробудилася.

У контексті пробудження Будди ці терміни описують не окремі події, а поступове поглиблення усвідомлення. Вони відображають розгортання від початкового бачення до повного звільнення та разом виражають трансформаційну траєкторію, що веде до припинення страждань та досягнення нірвани.

Література:

1. Access to Insight. SN 56.22: Vijja Sutta – Knowledge. Електронний ресурс: <https://www.accesstoinight.org/tipitaka/sn/sn56/sn56.022x.wlsh.html>
2. Buddhaghosa. The Path of Purification (Visuddhimagga). Translated from the Pali by Bhikkhu Ñāṇamoli. Kandy, Buddhist Publication Society, 2010. 794 p.
3. Saṃyutta-nikāya. Vol. V / ред. М. Léon Feer. Bristol : Pali Text Society, 2022.
4. SuttaCentral. SN 12.10 Gotamasutta. Електронний ресурс: <https://suttacentral.net/sn12.10/en/sujato?lang=en&layout=sidebyside&reference=none¬es=asterisk&highlight=false&script=latin>
5. SuttaCentral. DN 14 Mahāpadānasutta. Електронний ресурс: <https://suttacentral.net/dn14/en/sujato?lang=en&layout=sidebyside>

6. The Pali Text Society's Pali-English Dictionary by T. W. Rhys Davids, William Stede. London: Pali Text Society, 1843–1922. 800 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-530-6-15>

Завгородній Ю. Ю.

ORCID: 0000-0001-8460-1636

*доктор філософських наук,
старший науковий співробітник
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ДЕЯКІ ТЕКСТУАЛЬНІ І ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ “ШВЕТАШВАТАРА-УПАНИШАДИ”

Ключові слова: Шветашватара, Шветашватара-упанішада, індійська релігійно-філософська думка.

Наше звернення до оригінального тексту “Шветашватара-упанішади” (Śvetāśvaropaniṣad, далі – ШУ) [1], автором якого вважається мудрий Шветашватара, засвідчує, що ця давньоіндійська пам’ятка далека від свого вичерпного вивчення.

Внутрішні і зовнішні цитати. Насамперед хотілось би звернути увагу на специфіку текстотворення ШУ, яка вказує на те, що ми маємо справу з надзвичайно продуманим і складним задумом.

Однією з особливостей упанішади є наявність у ній великої кількості внутрішніх і зовнішніх цитат.

Зокрема, для самоцитування у ШУ використано 36 фрагментів (від кількох слів до майже повної строфи) з 25 строф (мантр) тексту. Вони цитуються 47 разів у 34 строфах, що становить 30,08 % від їхньої загальної кількості в тексті. Тобто внутрішні цитати є важливим показником, який свідчить про відчутну наявність самоцитування у ШУ. Внутрішні цитати у ШУ використовуються не випадково, а підпорядковані певній логіці. Основний зміст, який висвітлюється у внутрішніх цитатах, значною мірою зосереджений на описі і значущості для людини: (а) багатойменної Вищої реальності, (б) звільнення і (в) безсмертя. Ці згадані теми є ключовими не тільки для внутрішніх цитат, а й для всієї ШУ.